

УДК 911.3:37(477.85)

ДО ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬО-ВИХОВНИХ ОКРУГІВ У ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Заячук О.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Проаналізовано територіальну структуру освітньо-виховного комплексу Чернівецької області. Обґрунтовано виділення освітньо-виховних округів. Охарактеризовано освітньо-виховні райони. Запропоновано новий підхід до формування освітньо-виховних округів на регіональному рівні.

Ключові слова: освітньо-виховний округ, територіальна організація, системи освіти, освітньо-виховний пункт, освітньо-виховний район.

Актуальність теми дослідження. Потреба в освіті – одна з основних суспільних потреб, оскільки вона становить основу духовного, соціального розвитку суспільства і держави. Однак цілі освіти та культури здебільшого збігаються, тому доцільно розглядати їх як взаємодоповнюючі системи освітньо-виховного комплексу. Функціональне призначення як освіти, так і культури полягає в нагромадженні знань, створенні умов для їх засвоєння кожним членом суспільства незалежно від його віку. При цьому задовольняються потреби нації у продовженні традицій та звичаїв, особи – в пізнанні світу, суспільного виробництва – у кваліфікованій робочій силі.

Систему освіти варто розглядати і як сукупність умов для культурного становлення та саморозвитку населення, метою якої є залучення особистості до культури. Спорідненість, а іноді й ідентичність, основних функцій культури й освіти дозволяють нам розглядати дві системи на однакових рівнях та об'єднувати їх в єдиний освітньо-виховний комплекс.

З кожним роком зростають вимоги з боку держави і суспільства до якості освіти школярів, студентів, кваліфікації молодих спеціалістів. Суттєву роль відводять і моральним цінностям, вихованню, комунікабельності тощо. На сучасному етапі реформування освітньої галузі важливі й питання регіоналізації освітньо-виховної системи, що передбачає формування освітнього простору різних ієрархічних рівнів (міко-, мезо-, макро-). На цьому рівні необхідно розв'язувати проблему потреби й доступності освітньо-виховних послуг, що безпосередньо пов'язана з територіальною організацією ОВК обласного регіону. Доступність освіти передбачає реалізацію права кожного громадянина України відвідувати дошкільний навчальний заклад, отримати середню освіту та мати можливість здобути такий фах, який потрібен на ринку праці й сприятиме самоствердженню особистості. Чернівецька область, як у фізико-географічному відношенні, так і з позиції диспро-

порції соціально-економічного розвитку окремих територій, з урахуванням складності історичного формування та етнічних особливостей, є цікавим полігоном дослідження розвитку компонентів освітньо-виховного комплексу.

Аналіз попередніх досліджень. Дослідження освітньо-виховної системи в територіальному аспекті здійснювалися в контексті теорії суспільної географії та ґрунтуються на постулатах концепції територіальної організації послуг, які розкриті у працях відомих науковців ХХ століття. Дослідженням суспільно-географічних територіальних систем та комплексів займалися відомі українські географи: М. Паламарчук, С. Іщук, М. Пістун, Я. Олійник, Л. Руденко, О. Топчієв, О. Шаблій та ін. У 90-х рр. ХХ ст. з питань територіальної організації освіти з'являються праці – О. Хомри, В. Стецького, Л. Немець, Т. Мельниченко [3], О. Корнус [2], П. Вірченка, О. Барабохи та інших. У науковій літературі питання розвитку освіти регіону широко висвітлені й педагогами. Зокрема дослідженням шкільних освітніх округів здійснювали О. Беха, Л. Ващенко, В. Громов, Л. Юрчук.

Виклад нового матеріалу. Механізми розвитку освітніх систем на регіональному рівні мають потужну документальну основу, зокрема – Закон України «Про освіту». Основним документом, що визначає стратегію розвитку освітніх округів, є постанова Кабінету Міністрів України «Про освітній округ» від 27 серпня 2010р., що регулює питання створення та функціонування освітніх округів [1]. Даний документ розроблений на основі проекту Міністерства освіти і науки України спільно з Комітетом з питань освіти та науки Верховної Ради України в 2008-2009 рр. Зазначений документ є цілком прийнятний.

Таким чином, на сьогодні перед нами досить гостро постало питання обґрунтування оптимізації територіальної організації освітньо-виховного комплексу Чернівецької області. Даний процес, на нашу думку, може забезпечити рівний доступ до освіти, профільне навчання у старшій школі,

збільшення кількості фахівців робітничих професій тощо. Дуже важливе це питання для загальноосвітніх закладів, де на фоні щорічного ускладнення навчальних програм діти шкільного віку сільської місцевості у зв'язку з спотвореною оптимізацією освітніх закладів ризикують залишитися неосвіченими, адже та система формування освітніх округів, що пропонується зазвичай чиновниками, абсурдна, й однобічно спрямована на зменшення кількості закладів, що не завжди дозволяє навіть скоротити використання бюджетних коштів. У Чернівецькій області з 1 вересня 2011 розпочали діяльність – 28 освітніх округів. У Хотинському районі – 7, Заставнівському – 5, Герцаївському, Путильському по 3, Глибоцькому, Кельменецькому, Сторожинецькому по 2, Вижницькому Кіцманському, Новоселицькому, Сокирянському по 1. Відповідно до перспективного плану утворення освітніх округів до 2013 року, планують розпочати роботу ще 18 освітніх округів у Вижницькому районі – 7, Новоселицькому – 3, Заставнівському та Сторожинецькому по 2, Кіцманському, Кельменецькому, Сокирянському, Путильському по 1. Уже навіть на цьому етапі незрозумілим є процес формування округів, адже в Путильському гірському районі з низькою транспортною доступністю їх кількість – 4, а в Хотинському рівнинному – 7. Досить часто викликає питання вибір опорних закладів освіти, якими виступають ЗНЗ з меншою наповнюваністю, гіршою матеріально-технічною базою тощо. Крім того, при формуванні округів абсолютно не враховуються установи культури, хоча в положенні про освітній округ чітко вказано про необхідність таких і включення їх до округу.

Аналіз закладів освітньо-виховного комплексу за спеціалізацією і масштабістю послуг, які вони можуть надавати населенню, їх розподіл по території дозволив виділити елементи територіальної структури, на які ми будемо оператися при виділенні освітньо-виховних округів.

У попередніх дослідженнях ОВК Чернівецької області йшлося про такі елементи територіальної структури, як ОВ райони (територіально цілісний простір, що сформувався навколо освітньо-виховного центру, до якого тяжіють освітньо-виховні округи), ОВ центри двох рівнів (сільські, селищні або міські населені пункти, в яких функціонує більше 7 освітньо-виховних закладів включаючи повсякденні, періодичні та епізодичні) та ОВ пункти двох рівнів (сільське, або селищне поселення, де функціонує 1-7 закладів повсякденного та періодичного користування). У межах Чернівецького ОВ вузла виділяємо такі територіальні елементи: 12 ОВ районів, 12 ОВ центрів I рівня, 5 ОВ центрів II рівня, 149 ОВ округів, 134

ОВ пунктів I рівня та 204 ОВ пунктів II рівня (див. картосхему 1).

Освітньо-виховні округи виділяємо з врахуванням обмеженого переліку освітньо-виховних послуг у сільських населених пунктах. Отже, **освітньо-виховний округ** – територіальне зосередження освітньо-виховних пунктів II рівня, що внаслідок обмеженості в освітньо-виховних закладах тяжіють до ОВ пунктів I рівня, з урахуванням його функціональної структури та транспортно-географічного положення. У Чернівецькій області нараховуємо 149 ОВ округів. Відповідно до сучасних напрямів реорганізації освіти до освітньо-виховного округу можуть бути включені як освітньо-виховні заклади так і заклади, що надають медичне обслуговування. Ми ж акцентуємо увагу на освітньо-виховних закладах, що об'єднуються навколо базового ЗНЗ, де на основі попередньо проведеного маркетингового дослідження має розвиватись профільне навчання відповідно до запитів учнів.

ОВ центри тісно взаємодіють з ОВ округами, які сформовані на базі ОВ пунктів. ОВ пункти I рівня за функціональними зв'язками та територіальною близькістю об'єднують ОВ пункти II рівня в ОВ округи.

Кожен п'ятий населений пункт Чернівецької області не в повній мірі надає загальноосвітні послуги, відповідно населення позбавлене можливості отримати їх. В цих населених пунктах відсутні ДНЗ та у більшості ЗНЗ. Відповідно особам дошкільного та шкільного віку необхідно відвідувати відповідні заклади, що знаходяться у сусідніх населених пунктах, що у переважній більшості знаходяться поза межами пішохідної доступності.

Створення освітньо-виховних округів є одним із оптимальних варіантів вирішення низки проблемних питань щодо покращення функціонування мережі освітньо-виховних закладів у відповідності до запитів населення. ОВ округ формується за принципом територіальної близькості, функціональної та організаційної узгодженості з врахуванням демографічної ситуації та господарської спеціалізації території. ОВ округ створюється на базі ОВП I рівня, де функціонуватиме найпотужніший щодо навчально-матеріальної бази заклад. Однак, матеріальна база інших дошкільних, загальноосвітніх закладів та закладів культури, що функціонують в ОВП II рівня та можуть бути віднесені до відповідного ОВО також потребують зміцнення та модернізації. Виходячи із наповненості шкіл округу та забезпеченості шкільними автобусами, необхідно забезпечити рівний доступ до якісної освіти використовуючи матеріально-технічну базу опорного ЗНЗ. Однак дане питання

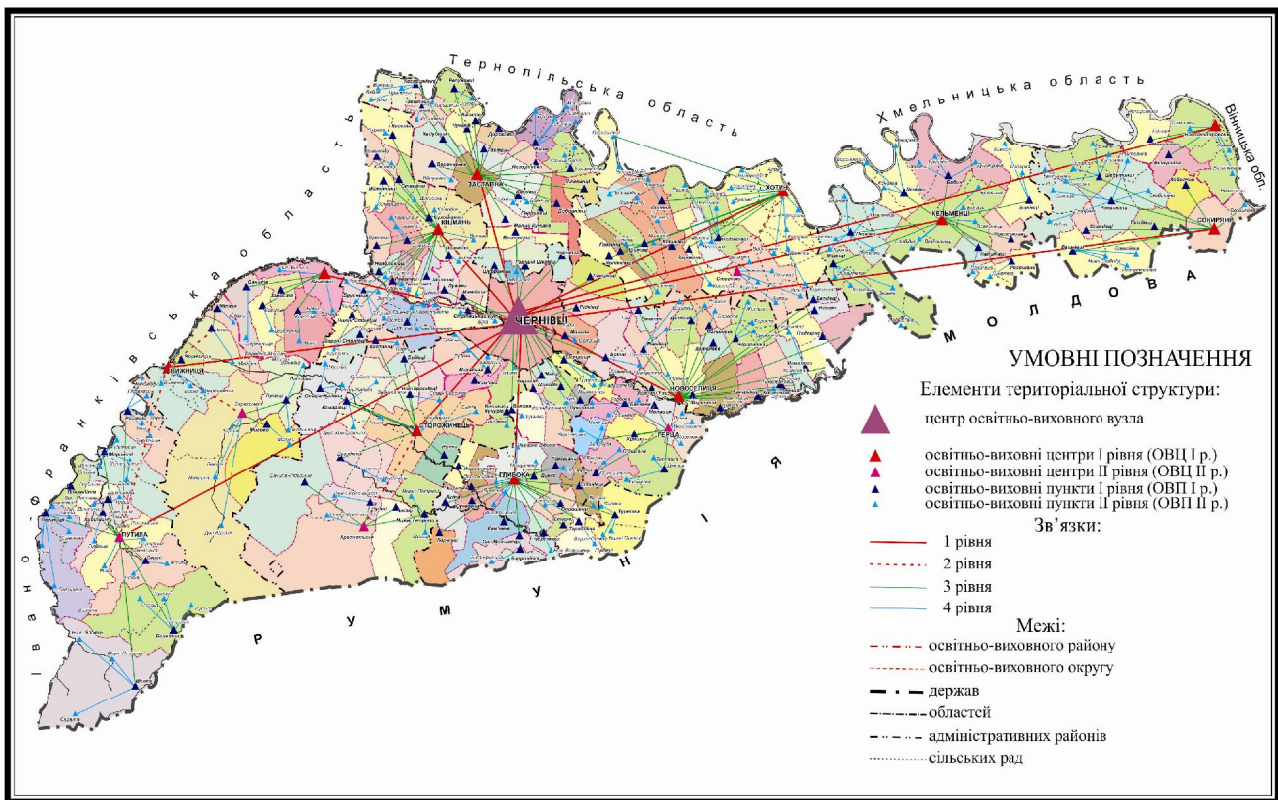

Рис. 1. Територіальна структура освітньо-виховного комплексу Чернівецької області

вимагає узгодженості режимів роботи та розкладів навчальних закладів, а також організації виїздів учнів та вчителів.

Унікальним та найбільшим за кількістю ОВ округів є *Новоселицький освітньо-виховний район*, що охоплює поліетнічну територію з населеними пунктами компактного проживання українців, румунів та молдован. У Новоселицькому ОВ районі тісно взаємодіють два ОВ центри – Новоселицький та Герцаївський, ОВ округи виокремлені також з урахуванням етнічних особливостей. Новоселицький ОВ центр I рівня об'єднує 16, а Герцаївський – 7 ОВ округів. Загалом в Новоселицькому ОВ районі функціонує 45 ОВ пунктів I та II рівнів. Район можемо вважати як сформований із наявними всіма типами освітньо-виховних закладів (окрім ВНЗ III-IV р. а.), вигідним транспортно-географічним положенням та високим рівнем транспортної доступності.

Одним із найбільших у територіальному відношенні є *Вижницький ОВ район* в якому виділено два центри II рівня (Берегомет і Путила), що розташовані у Вижицькому (окрім північної частини) та Путильському адміністративних районах. Вижицький ОВ район об'єднує 17 ОВ округів. До Берегометського ОВП II рівня тяжіють – 3 ОВ округи, до Путильського – 10 ОВ округів. Своєрідними є ОВ округи Путильського адміністративного району де з врахуванням орографічних умов, особливостей системи розселення та демографічної ситуації, кожний з ОВ округів

охоплює 2-3 ОВ пункти. Даний факт свідчить про значну кількість населених пунктів з обмеженим переліком освітньо-виховних закладів, що сприяло формуванню розгалуженої мережі освітньо-виховних округів. Однак, район може фігурувати як сформований з яскраво вираженою зоною впливу ОВЦ I рівня, де представлений широкий спектр освітньо-виховних послуг. Загалом, у Вижицькому ОВ районі виділено 50 ОВ пунктів I та II рівнів.

Глибоцький ОВ район в основному, територіально співпадає (окрім тієї частини, що належить до Чернівецького ОВ району) з одноіменним адміністративно-територіальним районом. Тут виділено 16 ОВ округів. Глибоцький ОВ пункт I рівня, формуючи освітньо-виховний округ, функціонально об'єднує ще чотири пункти нижчого порядку тим самим формує певну зону впливу. У Глибоцькому ОВ районі функціонує 28 пунктів I та II рівнів. Даний ОВ район є одним з найменших за чисельністю низових елементів територіальної структури серед інших ОВ районів Чернівецької області, де не виділяємо ОВЦ II рівня.

Особливості *Заставнівського ОВ району* зумовлені його розташуванням, адже південна частина даного адміністративного району в складі Чернівецького ОВ району, а в північній придністерській частині є значна кількість невеликих населених пунктів з незначною кількістю освітньо-виховних закладів. Як наслідок 2-4 населені пункти (що виступають ОВ пунктами II рівня) формують один ОВ округ, натомість інші населені пункти є

самодостатніми ОВ пунктами I рівня. У Заставнівському ОВ районі виокремлено 16 ОВ округів, в межах яких функціонує 30 ОВ пунктів I-II рівнів. Переважна більшість ОВ округів відзначаються малорозгалуженою територіальною структурою. До округів з найрозгалуженішою територіальною структурою належать Вікнянський (4 ОВП Пр.) та Кострижівський (3 ОВП Пр.). У переважній більшості населених пунктів представлені необхідні освітньо-виховні заклади повсякденного та періодичного обслуговування, що сприяє оптимальному співвідношенню ОВП I та ОВП II р. (15:15).

До складу *Кіцманського* ОВ району належить 16 ОВ округів, що розташовані на території Кіцманського адміністративного району (крім ОВ округів Чернівецького ОВ району). ОВ округи сформовані на базі 16 ОВП I рівня та об'єднують 19 ОВП II рівня. З-поміж ОВ округів Брусницький відзначається найбільшою кількістю ОВП II р. (3 ОВП II р.).

Вашківський освітньо-виховний район сформований на базі ОВЦ I р. – м. Вашківці та відзначається компактністю розташування на відносно невеликій території значної кількості повсякденних, періодичних та епізодичних освітньо-виховних закладів, що дозволили виокремити даний елемент територіальної структури з існуючим у межах адміністративного району вже Вишницьким ОВР. Територіальна структура даного ОВР налічує 5 ОВО та 10 ОВП I та II р. Це частково пояснюється тим, що м. Вашківці у минулому уже виконувало функції районного центру і тут сформувався порівняно широкий спектр закладів освіти та культури.

Кельменецький ОВ район з центром у смт. Кельменці налічує 9 ОВ округів та 32 ОВ пункти I та II р. Даний ОВР відзначається найрозгалуженішою структурою ОВ округів у зв'язку з переважанням у населених пунктах адміністративного району повсякденних освітньо-виховних закладів. Для переважної більшості (8 з 9) ОВ округів властива розгалужена територіальна структура, що свідчить про неможливість функціонування ОВ пунктів нижчого ієрархічного рівня як самодостатніх.

Новодністровський ОВ район є особливим в силу формування Новодністровська як промислового міста, та ОВ центру з досить розвинутою інфраструктурою, освітньо-виховні заклади якого мали задовільняти повний спектр послуг. Даний ОВР налічує 3 ОВ округи та відрізняється розгалуженістю і чинить значний вплив на оточуючі сільські населені пункти (6 ОВП I та II р.), однак процеси формування дещо уповільнились в силу економічних причин.

Сокирянський ОВ район сформований на базі ОВЦ I р. м. Сокиряни та налічує 7 ОВО і 19 ОВП

I та II рівнів. Найбільшими у територіальному відношенні ОВ округами є Романківський та Шебутинський, що налічують 5 та 4 ОВП II р. Транспортно-географічне положення є не вигідним через значну віддаленість від обласного центру.

Сторожинецький освітньо-виховний район вирізняється найбільшою кількістю освітньо-виховних закладів, що зобов'язані задовільнити потреби місцевого населення. Варто зауважити, що ОВР відзначається досить високими показниками народжуваності, що є підґрунтям подальшого збільшення мережі освітньо-виховних закладів, також спостерігаються найвищі показники (за винятком Чернівецького ОВР) наповнюваності класів та шкіл. У межах ОВР розташований 1 ОВЦ II рівня (м. Красноільськ), 12 ОВ округів та 23 ОВП I та II рівнів.

Особливостями *Хотинського* ОВ району, є повна відповідність адміністративного району освітньо-виховному. Місто Хотин об'єднує в один освітній округ 7 ОВ пунктів II рівня. Функціонування Хотинського ОВ району забезпечують два ОВ центри (ОВЦ I р. – Хотин, ОВЦ II р. – Ставчани). Відповідно виділено 5 освітньо-виховних округів та 25 ОВ пунктів I і II рівня. У даному ОВР наявні освітньо-виховні заклади повсякденного, періодичного та епізодичного користування для яких властивий досить високий рівень освітньо-виховних послуг, зручне транспортно-географічне положення, наявність промислових підприємств, що потребують кваліфікованих кадрів та досить обширна зона впливу.

Висновки. Головною метою модернізації освітньо-виховних закладів є цілісний розвиток дитини, здобуття дошкільної освіти, високий рівень середньої та вищої освіти, стан фізичного та соціального благополуччя, психологічних комфорт, чому сприяють заклади культури. Для досягнення вищеперерахованого необхідне втілення в реальність існуючих законодавчих і нормативних актів, зокрема збільшення мережі дошкільних, підтримка загальноосвітніх, спрямованість вищих навчальних закладів та оптимальне їх поєднання в освітньо-виховних округах. Загалом ефективне функціонування ОВО слугуватиме підвищенню рівня профільного навчання на базі опорних шкіл та допоможе молоді у виборі подальшої професії. Це також сприятиме розвитку професійної освіти, а отже, й закладів культури. Реорганізація окремих закладів та оптимізація територіальної організації ОВК Чернівецької області повинна збалансувати системи освіти і культури та забезпечити перспективи ефективного функціонування ОВК.

Формування освітньо-виховних округів особливо актуальне в існуючих умовах значного

зменшення чисельності сільського населення, малодоступності, низького рівня технологічних комунікацій більшості сіл.

Список літератури

1. Про затвердження Положення про освітній округ : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. №777. – Режим доступу : search.ligazakon.ua/1_dok2.nsf/.../KP100777.html

2. Освіта Чернівецьчини. Статистичний збірник. Дошкільні навчальні заклади, загальноосвітні, позашкільні, професійно-технічні та вищі заклади освіти / упоряд. : Л. Н. Тарангул, Ю. М. Куриш. – Чернівці : ПП. Ковбашевський В. Т., 2002. – 96 с.

О. Заячук. К вопросу создания образовательно-воспитательных округов Черновицкой области. Проанализирована территориальная структура образовательно-воспитательного комплекса Черновицкой области. Обосновано выделение образовательно-воспитательных округов. Охарактеризованы образовательно-воспитательные районы, предложен новый подход к формированию образовательно-воспитательных округов на региональном уровне.

Ключевые слова: образовательно-воспитательный округ, территориальная организация, системы образования, образовательно-воспитательный пункт, образовательно-воспитательный район.

Zayachuk O. To the question of establishment of educative pedagogic districts in the Chernivtsi region. Organization of the activity of educative-pedagogic districts in Ukraine aims at provision of qualitative education in the countryside. The main target for the subjects of educative-pedagogic districts lies in securing of corresponding age children's equal access to qualitative pre-school, secondary and post-secondary education, pre-professional study etc. Territorial structure of the Chernivtsi Region educative-pedagogic complex has been put under analysis. Educative-pedagogic districts' apportionment was substantiated. Educative-pedagogic divisions were characterized and new approach to formation of educative-pedagogic districts on a regional level was suggested.

Key words: educative-pedagogic district, territorial organization, system of education, educative-pedagogic unit, educative-pedagogic division.